

En socialnämnd har i förskott utbetalat ett belopp som ekonomiskt bistånd till en sökande för kostnader som sedan inte uppstod. Socialnämnden har ansetts inte ha stöd i socialtjänstlagen för att avräkna beloppet från sökandens rätt till försörjningsstöd för en kommande biståndsperiod.

Lagrum:

4 kap. 1 §, 9 kap. 1 §, 3 § och 4 § socialtjänstlagen (2001:453)

Individ- och familjenämnden i Landskrona kommun beviljade S.A. ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, med 938 kr avseende kostnader vid umgänge med hans dotter. Beloppet utbetalades i förskott. Efter det att nämnden funnit att han inte haft några kostnader för umgänget tog nämnden i beslut den 17 november 2011 upp beloppet som en inkomst när den utredde förutsättningarna för beviljande av försörjningsstöd för en kommande biståndsperiod.

S.A. överklagade nämndens beslut hos förvaltningsrätten och anförde bl.a. att han inte haft någon inkomst.

Nämnden bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Med hänsyn tagen till den tid S.A. spenderar med sin dotter i moderns hem så beräknas han utifrån detta inte ha några merkostnader för den tid han har umgänge med dottern. Dotterns behov anses vara tillgodosedda genom befintliga resurser i flickans hem. Något intyg som styrker att S.A. haft sin dotter halva tiden med övernattnings och mertid eller att merkostnader vid umgänget med dottern uppkommit, har inte inkommit. S.A. har för december månad 2011 beviljats 3 163 kr, vilket utgör den resterande summan efter att hyra för halva november och för december betalats direkt till kontraktssinnehavaren. – De 938 kr som räknats som en inkomst i december månad är en korrigerings från november då S.A. fick felaktigt utbetalt bistånd för sin dotter trots att han inte har rätt till detta. Någon ytterligare umgängeskostnad läggs framöver inte med i beräkningen så länge S.A. inte har umgänge som medför kostnader. Han fick information vid ett återbesök att han skulle spara undan de pengar som felaktigt utbetalats.

Förvaltningsrätten i Malmö (2012-03-26, ordförande Bartholdsson) yttrade, såvitt nu är i fråga, bl.a. följande. Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt försakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket. Om någon i annat fall tagit emot sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket (9 kap. 1 § SoL). – Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte återbetalar frivilligt för ekonomiskt hjälp som avses i 9 kap. 1 § SoL ska talan väckas hos förvaltningsrätten inom

tre år från det kommunens kostnader uppkom (9 kap. 3 § SoL). – Förvaltningsrätten gör följande bedömning. – Vad gäller frågan om ekonomiskt bistånd för umgängeskostnader anser förvaltningsrätten, i likhet med nämnden, att S.A. inte förmått visa att han har sådant umgänge med sin dotter att det medför några extra kostnader. Överklagandet ska således i denna del avslås. – Om det framkommer att bistånd har utbetalats felaktigt anvisar socialtjänstlagen, såsom angetts ovan, olika möjligheter för socialnämnden att återfå beloppet i fråga. Enligt 9 kap. 1 § SoL kan socialnämnden träffa en överenskommelse med den enskilde om återbetalning. Om det inte går att nå en överenskommelse kan nämnden väcka talan om ersättning enligt 9 kap. 3 § SoL. Även om nämnden haft fog för sin bedömning att S.A. erhållit för mycket försörjningsstöd kan den dock inte kringgå bestämmelserna om återkrav genom att ensidigt bestämma att påräkna tidigare utbetalat bistånd som en inkomst i en kommande biståndsperiod (se bl.a. Kammarrätten i Stockholms dom den 12 juni 2008 i mål nr 5207-07 samt JO:s beslut 2008-01-29, dnr 5140-2007 under rubriken ”Återkrav”). – Förvaltningsrätten finner således att nämnden inte haft rätt att kvitta en del av tidigare utbetalt försörjningsstöd genom att räkna det som en inkomst i en senare biståndsperiod då S.A. är berättigad till ekonomiskt bistånd. Återkrav får i stället göras enligt de möjligheter som 9 kap. SoL ger. I övrigt har inget framkommit i ärendet som föranleder förvaltningsrätten att göra en annan bedömning än Individ- och familjenämnden och överklagandet ska således bifallas på så sätt att S.A. beviljas ytterligare bistånd med 938 kr för december månad. – Förvaltningsrätten bifaller delvis överklagandet och ålägger Individ- och familjenämnden i Landskrona kommun att till S.A. utge 938 kr avseende ytterligare ekonomiskt bistånd för december 2011.

Individ- och familjenämnden överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten, med ändring av domen, skulle fastställa nämndens beslut den 17 november 2011. Nämnden anförde bl.a. följande. Den enskilde har en skyldighet att i viss omfattning planera sin ekonomi för att i görligaste mån undvika eller begränsa ett bidragsberoende. Det innebär bl.a. att spara inkomster från en månad till en annan om inkomsterna varit högre under en tidigare period. S.A. har vid besök på socialkontoret i slutet av oktober 2011 och i god tid inför december 2011 fått besked om att han inte haft rätt till det bistånd som utbetalats för november 2011 avseende umgängeskostnader eftersom umgänget skett i dotterns hem. Han har inte haft några omkostnader för umgänget. Han uppmanades vid besök att spara det utbetalda biståndet på 938 kr och upplystes om att det skulle ses som en inkomst för december 2011. Det har varit en faktisk inkomst som S.A. förfogat över och som enligt Socialstyrelsens riktlinjer i SOSFS 2003:5 tagits upp som inkomst. Individnämnden har följt de allmänna råden. – En talan om återbetalning enligt 9 kap. SoL kan endast väckas om den enskilde kan förmodas bli självförsörjande inom en snar framtid. Så torde inte vara fallet vad gäller S.A. En talan enligt bidragsbrottslagen (2007:612) kan inte heller bli aktuell eftersom beloppet understiger 5 000 kr. Det rör sig inte om kvittning utan om korrigerig av den utbetalning som gjorts, vilket är det

bäst tillämpliga sättet i ärendet. – Individnämnden åberopar Kammarrättens i Jönköping dom i mål nr 2021-10 och Kammarrättens i Stockholm dom i mål nr 3100-11.

Kammarrätten i Göteborg (2012-04-19, Nyström, Dahlin, referent, Forsman) yttrade: Kammarrätten, som antecknar att beloppet 938 kr utgörs av utbetalt ekonomiskt bistånd och därför inte kan anses vara någon egen inkomst eller tillgång hos S.A., gör samma bedömning som förvaltningsrätten. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

Nämnden överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen skulle fastställa nämndens beslut. Nämnden anförde bl.a. följande. Det utbetalade biståndet är att betrakta som en inkomst då det utbetalats för det specifika syftet att vara bistånd till de kostnader som S.A. skulle ha i samband med umgänge med sitt barn. Då umgänget har skett utan kostnad för honom har han erhållit bistånd utöver det som han bedöms vara berättigad till för sitt eget behov. S.A. har således haft mer pengar till sitt förfogande än han kan anses ha behov av enligt beräkning utifrån riksnorm och detta kan korrigeras vid en normberäkning, enligt Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2003:5) och nyare kammarrättspraxis. – S.A. har fått tydlig information och har haft alla möjligheter att planera sin ekonomi utifrån det egna ansvaret och spara de 938 kr som utbetalats för umgänge. – Möjlighet att återkräva beloppet med stöd av 9 kap. 1 § SoL saknas eftersom S.A. inte uttryckligen frivilligt velat betala tillbaka beloppet. Talan enligt 9 kap. 3 § SoL kan väckas endast om den enskilde kan förmodas bli självförsörjande inom en snar framtid. I detta fall har nämnden gjort bedömningen att han inte torde vara självförsörjande inom en snar framtid. – Det är inte fråga om kvittning utan om korrigerande av den utbetalning som har gjorts. Detta är det bästa sättet i föreliggande ärende.

S.A. yttrade sig inte i målet.

Högsta förvaltningsdomstolen (2013-04-26, Jermsten, Nord, Saldén Enérus, Silfverberg, Bull) yttrade:

Skälen för avgörandet

Rättslig reglering

Enligt 4 kap. 1 § SoL har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

I 9 kap. 1 § SoL anges att om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § utgetts obehörigen eller med för

högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Av 9 kap. 3 § SoL framgår att om socialnämnden vill föra talan om ersättning som en enskild inte återbetalar frivilligt för ekonomisk hjälp som avses i 9 kap. 1 § ska nämnden väcka talan hos förvaltningsrätten inom tre år från det att kommunens kostnader uppkom. Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket.

Enligt 9 kap. 4 § SoL får socialnämnden helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 9 kap. 1 §.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

I målet är utrett att S.A. beviljats ett ekonomiskt bistånd om 938 kr avseende kostnader som skulle uppkomma under ett umgänge med hans dotter. Det är vidare utrett att kostnaderna i fråga inte uppstod.

En socialnämnd kan i en sådan situation återkräva beloppet genom en frivillig uppgörelse med sökanden. Om en uppgörelse inte kan komma till stånd kan nämnden antingen väcka talan om förutsättningar föreligger för detta eller efterge ersättningsskyldigheten. Det finns inte något utrymme för en korrigerig eller kvittning av det slag som är aktuellt i målet. Överklagandet ska således avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 2486-12, föredragande K. Andersson

Rättsfall: RÅ 1994 ref. 50.

Litteratur: SOU 2009:6, Återkrav inom välfärdssystemet; prop. 1996/97:124 s. 61; prop. 2000/01:80 s. 86, 165 och 168.